

теперішнього і майбутнього в американському передвиборчому дискурсі. Апелювання до хвороби як сфери-джерела метафоричної експансії здатне скорегувати погляди і дії адресата у потрібному руслі, що відповідає основній меті передвиборчого дискурсу – маніпуляції електоратом для отримання перемоги.

Використання морбальних метафоричних виразів утворює комплексну картину суспільно-політичного життя країни під час виборів, де теперішнє постає як хворий організм, як пацієнт, який страждає і якого потрібно лікувати, а майбутнє бачиться як процес одужання. Морбальна метафора є особливо ефективною в опозиційній конструкції **погане теперішнє – гарне майбутнє**, яка відображає одужання хворого організму, що екстраполюється на суспільно-політичну ситуацію в країні в теперішньому і майбутньому.

У перспективі дослідження логічним видається дослідження актуалізації образів часу засобами інших метафор в американському передвиборчому дискурсі.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Арутюнова Н.Д. Время : модели и метафоры / Н.Д. Арутюнова // Логический анализ языка. Язык и время / Под ред. Н.Д. Арутюновой. – М. : Индрик, 1997. – С. 51-61.
2. Арутюнова Н.Д. Время : Метафора и дискурс / Н.Д. Арутюнова // Теория метафоры. – М. : Прогресс, 1990. – С. 5-32.
3. Жаботинская С.А. Основы теории примарной метафоры / С.А. Жаботинская // Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія «Філологія». – 2011. – Т. 14. – № 1. – С. 35-45.
4. Лакофф Дж. Метафоры, которыми мы живем : Пер. с англ. / Дж. Лакофф, Дж. Марк. – М. : Едиториал УРСС, 2004. – 256 с.
5. Чудинов А.П. Метафорическая мозаика в современной политической коммуникации : Монография / А.П. Чудинов. – Урал. гос. пед. ун-т. – Екатеринбург, 2003. – 248 с.
6. Grady J. Foundations of meaning : Primary metaphor and primary senses / J. Grady. – University of California, Berkeley, 1997. – 180 p.
7. Kövecses Z. Metaphor : a practical introduction / Z. Kövecses. – Oxford University Press, 2002. – 285 p.
8. Radden G. The Metaphor TIME AS SPACE across Languages / G. Radden // Zeitschrift für Interkulturellen Fremdsprachenunterricht [Online], 2003. – 8(2/3). – P. 226-239.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Ольга Білик – аспірант, асистент кафедри англійської філології факультету іноземних мов Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.

Наукові інтереси: когнітивна лінгвістика, передвиборчий дискурс, категорія темпоральності.

УДК 811. 112. 2` 38

ФОРМИ ЗВЕРТАННЯ В ПАРТІЙНО-ПОЛІТИЧНОМУ СЕРЕДОВИЩІ (НА МАТЕРІАЛІ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ)

Наталія ВЕЛИЧКО (Київ, Україна)

У статті розкриваються особливості звертань, уживаних у партійно-політичному контексті, аналізуються форми звертань, що використовуються партійними лідерами, взяті з творів сучасних авторів та промов політичних діячів, наведено приклади застарілих звертань, що вийшли з ужитку, до того ж розглядаються не тільки офіційні форми звертання, а й такі, що мають стилістично маркований характер.

Ключові слова: партійно-політичне середовище, застарілі, формальні, іронічні форми звертань.

In the article address peculiarities in political sphere are determined, forms of address that are used by political leaders are analyzed, the examples are taken from modern authors' fiction and speeches of political leaders, samples of old forms of address are given, besides, official forms of address and forms that have stylistically marked character are cited as well.

Key words: party political environment, old, formal, ironic forms of address.

Звертання – це елементи мовного етикету, що показують соціальні відношення, які встановлюються в межах комунікативного акту. Реалізація форм звертань залежить від таких чинників, як соціальний стан учасників мовленнєвого акту, їхній вік, службові та персональні стосунки, ступінь спорідненості, освіта, виховання, характер, смаки тощо.

Форми звертань – своєрідне дзеркало культури нації, структура звертання не може залишатися незмінною, вона відображає її історію, особливості, оскільки змінюється під впливом соціально-економічних, політичних та інших чинників. Засоби звертання відбивають стан розвитку мови, а їхня еволюція віддзеркалює важливі моменти історії нації або держави.

Звертання є показником увічливості, адже воно як лінгвістичний феномен входить до стратегії уникнення конфліктів, соціальної індикації.

Використання тих чи тих форм звертання детермінується низкою чинників, що належать до різних аспектів, зокрема біологічного, соціального, мовного. Різноманіття існуючих форм

звертання пояснюється тим, що кожна соціальна група користується особливим лексико-семантичним інвентарем форм звертання. У різних соціальних сферах звертання реалізується по-різному, має свої особливості. Це стосується також і політичної сфери, тому дослідницький інтерес становлять форми звертання, що використовуються в партійно-політичному середовищі.

У сучасних умовах роль політичної партії в організації державної влади є вкрай важливою темою. Політичні партії є основою для нормального функціонування якісної системи державного управління. Вони відіграють основну роль у підготовці та просуванні кадрів у державній політиці. Мовлення політиків – обличчя країни, яку вони презентують. Форми звертання, які виписуються в партійно-політичній сфері – один із показників культури нації.

Слід зазначити той факт, що існує чимало досліджень, присвячених засобам звертання у німецькій та інших мовах. Що ж стосується реалізації форм звертання в різних суспільних сферах, зокрема в партійній, то такі дослідження не є численними, що зумовлює їхню актуальність.

Метою статті є проаналізувати форми звертання в партійно-політичному середовищі та визначити їхні особливості.

Звертання в партійно-політичній сфері є певною мірою регламентованим. Так, стосовно керівника (лідера) партії або генерального секретаря зазвичай називаються його посади: *sehr geehrte Frau Vorsitzende* ‘вельмишановна пані голово’, але так само вживаними є і “звичайні” форми: *sehr geehrte Frau Weber* ‘вельмишановна пані Вебер’, *sehr geehrter Herr Generalsekretär* ‘вельмишановний пане генеральний секретарю’ або *sehr geehrter Herr Weber* ‘вельмишановний пане Вебере’. Щодо інших членів партії використовуються ввічливо-формальні звертання на зразок *sehr geehrter Herr Fischer* / *sehr geehrte Frau Fischer* ‘вельмишановний пане Фішер / вельмишановна пані Фішер’. Коли ж діячі тієї чи тієї партії звертаються до представників органів місцевої влади для спільного вирішення певних завдань, використовуються загальні аллокутивні форми: *sehr geehrte Damen und Herren* ‘шановні пані та панове’ [2: 32].

Форми звертання *Genosse* / *Genossin* ‘товаришу / товаришко’ вийшли з ужитку, вони вживалися у звертанні до членів та кандидатів у члени колишньої Соціалістичної єдиної партії Німеччини, що була при владі в колишній НДР, а також до представників Національної народної армії та Народної поліції НДР, до громадян Радянського Союзу та інших країн соціалістичного табору. Варто зазначити, що з 1927 року звертання *Genosse* / *Genossin* ‘товаришу / товаришко’ було офіційним у Комуністичній партії. Приклад такого звертання знаходимо у Р. Гофман: *Genossen, ihr werdet nicht oft besungen* ‘Товариші, вас нечасто оспівуватимуть’ (з елементом іронії). Так співає хор за кадрами фільму, що знімає П’єр – один із героїв роману “Діти “штازی” (співробітників служби державної безпеки НДР) [4: 47]. У Т. Розенльохер у романі “Продана бруківка” бачимо вочевидь іронічно-скептичне звертання *Korrupte Genossen* ‘корумповані товариші’, що вживається автором для відтворення атмосфери в НДР [5: 242].

Вийшли з ужитку і форми на зразок *Parteifreund* / *Parteifreundin* ‘товаришу (власне, друже) / товаришко (по партії)’ [1: 32]. Такі звертання використовувалися у партіях антифашистського демократичного блоку, у позапартійній сфері вони вживалися досить рідко. Варто назвати ще один виразний релікт минулих часів – звертання *Parteigenosse* ‘товаришу по партії’, прийняте свого часу в нацистській партії НСДАП (згадаймо відомий радянський телефільм «Сімнадцять миттєвостей весни», завдяки якому ввійшло до вжитку, здебільшого в іронічному сенсі, рос. *партайгеноссе*).

Наведемо також подібні характерні приклади звертань, вибраних із промов політичних діячів.

Федеральний президент Німеччини Йоахім Гаук так звертається до публіки: *Exzellenzen, meine sehr verehrten Damen und Herren!* ‘Ексценції, шановні пані та панове!’ (промова “Європа: поновлення довіри – збільшення зобов’язань”); *Meine sehr verehrten Damen und Herren! Liebe verehrten Mitbürgerinnen und Mitbürger aus dem In- und Ausland!* ‘Шановні пані та панове! Вельмишановні співвітчизники, жителі нашої країни та інших країн!’ (перше звернення федерального президента); *Liebe Bürgerinnen und Bürger hier im Land! Liebe Landleute in der Ferne!* ‘Шановні співвітчизники тут у (нашій) країні! Шановні жителі сільської місцевості, що знаходяться далеко!’ (різдвяне привітання федерального президента); *Liebe Schwester und Brüder! Liebe Damen und Herren!* ‘Дорогі сестри і брати! Шановні пані та панове!’ (промова з нагоди з’їзду євангелічної церкви); *Sehr geehrter Herr Bundesminister! Sehr geehrte Damen und Herren! Liebe Gäste!* ‘Вельмишановний пане федеральний міністр! Шановні пані та панове! Шановні гості!’ (промова, присвячена відкриттю Тижня навколишнього середовища); *Herr Präsident der Republik Frankreich, Bundestagspräsident, Frau Bundeskanzlerin, Herr Vizepräsident des Bundesrates, Herr Präsident des Bundesverfassungsgerichtes! Exzellenzen!* ‘Пане президенте Французької Республіки, федеральний президент, пані федеральна канцлерко, пане віцепрезиденте бундесрату, пане президенте федерального конституційного суду! Ексценції!’ (промова до 150-ти річчя Соціал-демократичної партії Німеччини) [6].

Водночас федеральний канцлер Німеччини Ангела Меркель використовує у своїх промовах (у різних контекстах) такі звертання: *Herr Präsident! Liebe Kolleginnen und Kollegen! Meine Damen und Herren!* 'Пане президенте! Шановні колеги! Пані та панове!' (промова "Майбутнє Німеччини тісно пов'язане з майбутнім Європи"); *Herr Präsident! Liebe Kolleginnen und Kollegen!* 'Пане президенте! Дорогі колеги!' (промова, присвячена стабілізації євро та економічній кризі); *Liebe Gäste!* 'Дорогий...! Дорогі гості!' (традиційні щорічні політичні дебати); *Sehr geehrter Herr Präsident! Meine Damen und Herren! Liebe Freunde!* 'Вельмишановний пане президенте! Пані та панове! Дорогі гості!' (промова, присвячена святкуванню дня партії Християнсько-демократичний союз); *Sehr geehrter Präsident Barack Obama!* 'Вельмишановний президенте Барак Обама!' (на офіційній зустрічі з президентом США) [7].

Інші приклади: *Exzellenzen! Meine Damen und Herren Professoren! Liebe Studentinnen und Studenten!* 'Екселенції! Пані та панове професори! Шановні студенти!' (звертання до студентів Європейського університету в Маастрихті); *Liebe Frau Bundeskanzlerin! Meine sehr verehrten Damen und Herren!* 'Шановна пані федеральна канцлерко! Вельмишановні пані та панове!' (промова, присвячена двадцятиріччю німецької єдності) – так звертався до аудиторії колишній канцлер Німеччини Гельмут Коль [8].

Як бачимо, президенти та канцлери використовують форми звертання *Meine Damen und Herren!* 'Вельмишановні пані та панове!' та *Exzellenzen!* 'Екселенції!', а також *Frau / Herr* 'пані / пане' з назвами посад осіб, до яких вони звертаються. Звертання носять офіційний характер та певною мірою "віддзеркалюють" не тільки освіченість високопосадовців, а й культуру країни, яку вони представляють.

Проте трапляється й так, що політики використовують не зовсім "коректні" засоби. Красномовні приклади знаходимо у М. Ільнер: *Mit Verlaub, Herr Präsident, Sie sind ein Arschloch!* 'З Вашого дозволу, пане президенте, Ви – лайно!' (Й. Фішер із Партії зелених звертається до федерального віце-президента Р. Штуклена (ХСС), тут бажаний ефект досягається шляхом створення контрасту між формально шанобливим звертанням і наступним – образливим – виразом); водночас нерідко стилістично виразним може бути й саме іменне звертання як оцінна назва: *Zuhälter!* 'Сутенери!' (М. Глос (ХСС) про Й. Фішера, у зв'язку з так званою "візовою аферою"); *Windbeutel!* букв. 'Вітрогон!' (Ф. Мюнтеферінг (СДПН) до Г. Вестервеле (ВДПН)); *Schwachmatiker!* 'Слабаки!' (Х. Міхельбах (ХСС) до В. Клемента (СДПН)); *Komm zur Sache, Schätzchen!* 'Переходь до справи, серденьку!' (Ш. Кампетер (ХДСН) до С. Рабе (СДПН), це інший виразний зразок відвертої іронії); *Können Sie auch deutsch sprechen?* 'Ви можете говорити також німецькою мовою?' (В. Каудер (ХДСН/ХСС) до Т. Дюкерта (Партія зелених), тут іронія є певною мірою латентною, оскільки сама фраза за формою начебто не містить у собі нічого образливого); *Proleten!* 'Пролетарі!' (доктор П. Рамзауер (ХДСН/ХСС)) [3: 28]. *Proleten!* звучить незвично, адже така форма звертання є застарілою, а звертання на зразок *Schätzchen!*, *Zuhälter!*, *Windbeutel!* мають саркастичний характер.

Отже, звертаючись до керівника (лідера) партії або генерального секретаря, зазвичай називають його посаду, так само вживаними є і "звичайні" форми на зразок *sehr geehrte Frau Weber*. Звертання *Genosse / Genossin* та *Parteifreund / Parteifreundin* вийшли з ужитку. Президенти та канцлери використовують форми звертання *Meine Damen und Herren!* та *Exzellenzen!*, а також *Frau / Herr* із назвами посад осіб, до яких вони звертаються. Поряд із офіційними звертаннями використовуються також і неофіційні форми звертань, що нерідко мають стилістичне забарвлення.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Besch W. Duzen, Siezen, Titulieren. – Göttingen: Vandenhoeck und Ruprecht, 1998. – 160 S.
2. Bundesministerium des Innern – Protokoll Inland: Ratgeber für Anschriften und Anreden. – Berlin, 2004. – 158 S.
3. Illner M. Politiker-Deutsch / Deutsch-Politiker. – Berlin und München: Langenscheidt, 2007. – S. 28.
4. Hofmann R. Stasi-Kinder. – Berlin: Propyläen, 2012. – 325 S.
5. Rosenlöcher T. Die verkauften Pflastersteine. – Frankfurt am Main: Suhrkamp, 1990. – 114 S.
6. Joachim Gauck Rede [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.youtube.com/results?search_query=gauck+rede&eq=gauck+rede&gs_l=youtube.3..0i19I2.44190.47415.0.47760.12.11.1.0.0.0.123.1115.5j6.11.0...0.0...1ac.1.11.youtube.IS58PCEJPLs
7. Angela Merkel Rede [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.youtube.com/results?search_query=merkel+rede&eq=merkel+rede&gs_l=youtube.3..0j0i5.25921.28185.0.28498.11.11.0.0.0.0.209.1279.1j9j1.11.0...0.0...1ac.1.11.youtube.zQkn-ePUG7k
8. Helmut Kohl Rede [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.youtube.com/results?search_query=kohl+rede&eq=kohl+rede&gs_l=youtube.3..0i19I3.42460.47727.0.48981.10.10.0.0.0.0.127.1033.3j7.10.0...0.0...1ac.1.11.youtube.0j_TSGQ1EFk

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Наталія Величко – аспірант відділу романських, германських і балтійських мов Інституту мовознавства ім. О. О. Потебні НАН України.

Наукові інтереси: звертання як соціолінгвістичний феномен, реалізація іменникових та займенникових звертань в різних суспільних сферах, історія становлення та розвитку звертань у німецькій мові.

УДК 811.11'42

ІДЕАЛЬНА МОВНА ОСОБИСТІСТЬ ЧОЛОВІКА (НА МАТЕРІАЛІ РОМАНІВ ДЖ. ОСТІН)

Ольга ГУЖВА (Харків, Україна)

Статтю присвячено визначенню специфіки мовленнєвої поведінки ідеалізованого британця XIX століття в комунікативному просторі романів Дж. Остін. Виділено дві зони його дискурсивного оточення – ядерну та периферійну – і встановлено домінуючі стратегії увічливості в кожній з них.

Ключові слова: дискурсивне оточення, ідеалізована особистість, комунікативний простір романів, мовленнєва поведінка, периферійна зона дискурсивного оточення, стратегія увічливості, ядерна зона дискурсивного оточення.

This article is aimed at studying the peculiarities of communicative behavior of the 19th century idealized Englishman within the communicative sphere of novels by Jane Austen. Two areas of his discursive sphere are defined – nuclear and peripheral ones – with predominant politeness strategies functioning in each of them.

Key words: communicative behavior, communicative sphere of novels, discursive sphere, idealized personality, nuclear zone of discursive sphere, peripheral zone of discursive sphere, politeness strategy.

На сучасному етапі лінгвістики студій антропоцентричність досліджень є аксіомою. Вітчизняні та зарубіжні вчені приділяють особистості мовця пильну увагу, досліджуючи дискурс певного типу мовної особистості, стереотипізацію особистості мовця, концептуалізацію того, хто говорить [3; 4; 6]. Мовна особистість, зокрема, також входить у фокус явищ, що розглядаються й фахівцями харківської лінгвістичної школи: були розглянуті закономірності функціонування комунікативних стратегій у моногендерному жіночому дискурсі та у кросгендерному сімейному дискурсі [1; 5; 7; 10]. З іншого боку, ідеалізована особистість британського чоловіка та особливості його мовлення також потребують розгляду через значущість цієї мовної особистості для лінгвокультурної спільноти Великої Британії. Усе вище сказане зумовлює актуальність нашого дослідження. Новизна проведеного дослідження полягає в тому, що в ньому вперше проводиться аналіз ідеальної мовної особистості у просторі літературних творів XIX ст., які становлять значний етап у розвитку британської лінгвокультури. Об'єктом дослідження є ідеальна мовна особистість чоловіка, а предметом – мовленнєва складова аналізованої особистості. Метою роботи є встановлення специфіки уживання комунікативних стратегій увічливості в дискурсі ідеалізованого британця початку XIX ст. Для досягнення поставленої мети в статті вирішено низку завдань: а) визначено поняття ідеалізованої особистості, яку описано в літературному творі; б) розглянуто дискурс та дискурсивне оточення ідеалізованої особистості британця; в) досліджено, яким чином варіюється уживання комунікативних стратегій увічливості у зонах дискурсивного оточення ідеальної мовної особистості британця XIX ст. Матеріалом дослідження є романи Дж. Остін як представниці британської жіночої літератури XIX ст., в творах якої значне місце приділено ідеальній особистості чоловіка.

Ідеалізація – це уявлення про щось або когось як про значно краще і досконале, ніж воно є насправді, наділення їх властивостями, що відповідають ідеалам. Ідеал, у свою чергу, – це образ бажаного, взірць досконалості майбутнього, яке уявляється, що служить прикладом для особистості у діях та вчинках, у поведінці і діяльності [8: 173]. Ідеалізацію розглядають і як спосіб моделювання, завдяки якому створюються теоретичні об'єкти, що відображають реальні можливості конструювання моделей емпіричних об'єктів у "чистому" вигляді, звільнених від конкретних властивостей, неіснуючих з погляду розвитку психологічної теорії. Ідеалізація спрямована на процеси мисленої побудови об'єктів, а межі її ефективності визначаються практикою.

Ідеал – це взірць досконалості, який існує в культурі, у суспільстві, в мистецтві, у відношенні до людей, у моралі. Ідеал – це уявлення про людину, яка гідна наслідування за її особисті якості, особливості поведінки, ставлення до навчання і діяльності, стосунки з іншими людьми тощо. Формування ідеальної особистості залежить від особливостей виховання, обставин життя і діяльності та вікових особливостей людини, що створює ідеал; у широкому сенсі на процес ідеалізації впливають цінності, норми, уявлення тієї лінгвокультурної спільноти, яка створює певний ідеал. У людей є конкретні особистості, яких вони бажають наслідувати в одязі, зачісці, манері поведінки, тощо.

Ідеалізованою може бути у тому числі й мовна особистість. Мовна особистість – це представник певного соціуму, що його виражено в мові (текстах) та через мовлення; її можна вважати поглибленням, розвитком і насиченням додатковим смислом поняття особистості загалом. Розглядаючи мовну особистість, ми мимоволі поринаємо в історію мови, вивчаємо